

ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ.

Συνέχεια ἀπὸ Σελ. 72.

ΜΑΝΤΕΙΑ, ΘΥΣΙΑΙ, ΟΙΩΝΟΙ.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον οὐχὶ μόνον εἰς πολυαρίθμους θεοὺς καὶ θεᾶς, τὰ Ὀλύμπια δώματα κατοικοῦντας, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείστους μάντις, ἐπὶ γῆς ἐμπνεομένους καὶ τὸ μέλλον προφητεύοντας. Οἱ σοφώτατοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἦσαν κατὰ τοῦτο νοημονέστεροι τῶν ἁμαθῶν ἐκείνων, οἵτινες τὴν σήμερον πιστεύουν εἰς μοιρολόγους. Τὴν συνήθειαν τοῦ μαντεύεσθαι περὶ τῆς ἐκβάσεως ἀξιολόγων ἐπιχειρήσεων, ὡς συνεχομένην μετὰ τῆς καθεστῶσης θρησκείας, ὑπεστήριζε καὶ ἡ κυβέρνησις. Εἰς πᾶσαν σπουδαίαν ὑπόθεσιν, ἡ τοῦ μέλλοντος ἐπιθυμητὴ πρόγνωσις ἐζητεῖτο ἀπὸ τινος μαντεῖα· ἐκ τούτων δὲ περιφημότερον ἦτον ἐν Ἑλλάδι τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος εἰς τοὺς Δελφοὺς, πόλιν ἐκτισμένην ἐπὶ τῆς κατωφερείας τοῦ Ὄρους Παρνασσοῦ, εἰς τὴν Φωκίδα. Πάλαι ποτὲ εἶχεν ἀνακαλυφθῆναι ὅτι ἀπὸ βαθῦ σπήλαιον εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ τοῦ ὄρους ἐξήρχετο μεθυστικὸς ἀτμός, τὸσον ἰσχυρὰν ἔχων ἐπιρροήν, ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ σπασμούς καὶ εἰς ἀνθρώπους καὶ εἰς κτήνη. Οἱ ἀπαίδευτοι κάτοικοι τῆς περιχώρου, μὴ δυνάμενοι τὸ φαινόμενον τοῦτο νὰ ἐξηγήσωσιν, ὑπέθεσαν αὐτὸ ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα, καὶ ἐθεώρουν τὰ ἀσυνάρτητα παραλαλήματα τῶν ὁσὶ εἶχον ἐμπνεύσειν τὸν βλαβερόν ἀτμόν ὡς προφητείας, ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν θεοῦ τινοῦ ἐκφωνουμένας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἡλιθιότητα ἐπιφέρων ἀτμός ἐξήρχετο ἀπὸ τὴν γῆν, εἴκασαν κατὰ πρῶτον ὅτι τὸ νεωστὶ ἀνακαλυφθὲν μαντεῖον πρέπει νὰ ἦτο τῆς ἀρχαιοτάτης θεᾶς, Γῆς· ἀλλ' ὁ Ποσειδῶν συνηνῶδη ἐπομένως μετὰ τῆς θεᾶς ταύτης, ὡς ἐνεργὸς τοῦ μυστηρίου. Ἐπὶ τέλους, ἅπαντα ἡ τιμὴ μεταφέρθη εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐκτίσθη ναὸς ἐπὶ τοῦ ἡγιασμένου τόπου, καὶ ἱερεῖα διωρίσθη, Πυθία ὀνομαζομένη, τῆς ὁποίας ἔργον ἦτο νὰ ἐμπνέῃ, ἐκ τακτῶν διαλειμμάτων, τὴν προφητικὴν ἀναθυμίασιν. Διὰ νὰ ἐμπορῇ δὲ ἀσφαλῶς νὰ κάμνῃ τοῦτο, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ὑπόκειται εἰς τὸ πίπτειν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου, ὡς διάφοροι εἶχον ἤδη πέσειν, κατεσκευάσθη τρίπους κατευθεῖαν ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ χάσματος. Ἡ Πυθία, μ' ὄλον τοῦτο, οὐδ' ἀσφαλὲς, οὐδ' εὐάρεστον εἶχεν ἔργον. Οἱ σπασμοί, τοὺς ὁποίους ἐγέννων αἱ τοῦ ἀντροῦ νοσήδεις ἀναθυμιάσεις, κάποτε ἦσαν τὸσον σφοδροί, ὥστ' ἐπέφερον ἄμεσον θάνατον, καὶ πάντοτε δὲ ἦσαν τὸσον ὀδυνηροί, ὥστε μετὰ βίας ἡ ἱερεῖα ὠθεῖτο εἰς τὴν προφητικὴν ἔδραν. Τὰς ἀσυνάρτητους λέξεις, ὥσας ἐξεφώνει ἡ μανιώδης Πυθία, συνέταττον εἰς περιόδους οἱ παρεστῶτες ἱερεῖς, οἵτινες εὐκόλως ἠδύναντο νὰ θέτωσιν αὐτὰς εἰς τοιαύτην τάξιν, καὶ νὰ ἀναπληρῶσι τὰ χά-

σματα εἰς τρόπον, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ φανερόνῃσι τὸ ἀρμοδιώτερον εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ. Διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ δὲ εἰς ἀνυποληψίαν τὸ μαντεῖον, ἐφρόντιζον ἐν γένει νὰ παραδίδωσι τὸσον ἀσαφῆ καὶ αἰνιγματώδη τὸν χρησμὸν, ὥστε, ὅποιονδῆποτε τέλος καὶ ἂν ἐλάβανον τὰ πράγματα, νὰ μὴ ἀποβῇ ψευδὴς ἢ πρόρρησις, ἢ μᾶλλον νὰ φαίνεται ὅτι ἐπληρώθη. Παρατηρητέον ἐνταῦθα, ὅτι, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἡ Πυθία, ἀντὶ νὰ ἐμπνέῃ τὸν ἀτμόν καὶ νὰ πίπτῃ εἰς ἀληθεῖς σπασμούς, ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὑπεκρίνετο μόνον αὐτοῦς.

Τὸ Δελφικὸν μαντεῖον μεγάλως διεφημίσθη εἰς ὀλίγον καιροῦ διάστημα, καὶ τίποτε λόγου ἄξιον δὲν ἐπεχειρίζοντο εἰς κἀνὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῶν πολυαρίθμων αὐτῆς ἀποικιῶν εἰς τὰς νήσους καὶ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Μεσογείου Θαλάσσης, χωρὶς νὰ συμβουλευθῶσι τὴν Πυθίαν. Τὰ χαρίσματα δὲ, ὅσα ἐφιλοδώρουν οἱ προστρέχοντες εἰς αὐτὸ, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγοι ἦσαν ἡγεμόνες ἢ δυνατοὶ καὶ περίπλοτοι ἀρχηγοί, συνίστων μέγα καὶ μόνιμον εἰσόδημα, καὶ ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἱερεῖς ἐχόρηγον τὰ μέσα τῆς εὐζωίας, ἀλλ' ἐξήρχεσαν καὶ πρὸς ἀνέγερσιν λαμπροῦ ναοῦ ἀντὶ τοῦ κατὰ πρῶτον κτισθέντος ἀγροίκου οἰκοδομήματος. Ὁ μέγας σεβασμός, τὸν ὁποῖον ἔχαιρε τὸ Δελφικὸν μαντεῖον, ἐδίδεν εἰς τοὺς διευθυντάς του μεγίστην ἐπιρροήν εἰς τὰ δημόσια πράγματα· ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν ἐνήργουν κάποτε κατὰ τὸν πλέον ἀξιεπαινον τρόπον, ἐπικυροῦντες καὶ προάγοντες τὰ σχέδια τῶν πολιτικῶν, νομοθετῶν, καὶ πολεμιστῶν, οἵτινες ἐπροσπάθουν νὰ βελτιώσωσι τὰ πολιτικὰ συστήματα, νὰ μεταρρυθμίσωσι τοὺς νόμους καὶ τὰ ἥθη, ἢ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὡς δὲ τὰ Ὀλύμπια καὶ ἄλλαι πανηγύρεις, ἐσχηνάτιζε δεσμόν ἐνώσεως μεταξὺ τῶν πολυαρίθμων ἀνεξαρτήτων κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ κοινωφελῆ μέτρα διὰ τῆς ἐξουσίας τῶν θεῶν ἐνισχύον, κατέστειλε πολλάκις ζηλοτυπίας καὶ ἐριδας, καὶ διήγειρεν ἅπαντας εἰς τὴν σπουδὴν τῆς κοινῆς εὐδαιμονίας. Ἀκόμη καὶ ὅτε ἡ ἐπίλοιπος Ἑλλὰς ἐταράσσετο ὑπὸ ἐμφυλίων πολέμων, ἡ ἐκλεκτὴ χώρα τοῦ Ἀπόλλωνος δὲν ἠνωχλεῖτο ὑπὸ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων· ἡ δ' ἀσφάλεια τὴν ὁποίαν ἔχαιρεν, ἐξ αἰτίας τοῦ ἱεροῦ χαρακτῆρός της, κατέστησε τοὺς Δελφοὺς ὥσπερ ἀποθήκην μεγάλου μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ πλοῦτου.

Πιστεύεται κοινῶς ὅτι τὴν εἰς μαντεῖα δεισιδαίμονα πίστιν, ὡς καὶ πολλὰς τῶν τεχνῶν, ἔλαβον οἱ Ἕλληνες παρὰ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Αἰβύης, πρὸς δυσμὰς τῆς Κάτω Αἰγύπτου, ἦτον ἀνηγερμένος ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, περιβόητος διὰ τοὺς χρησμούς τῆς κατὰ φαντασίαν προεδρευούσης ἐκεῖ θεότητος. Ὁ Ἀλέξανδρος, τὴν Αἴγυπτον κατακτήσας, ἐπεσκέφθη τὸ περίφημον τοῦτο μαντεῖον, καὶ συνεβουλεύθη αὐτὸ περὶ τῶν τυχῶν τῆς οἰκογενείας του. Οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς καὶ οἱ Ἕλληνες, ἐσεβάζοντο τὸ μακρυνὸν τοῦτο χρηστήριον. Μετὰ τὴν ἐν Φαρσαλίᾳ μάχην, παρεκάλεσε τὸν Κάτωνά ὁ Λα-

* Ἴδε Ἀποθ. Τόμ. Α'. Σελ. 139.

βίηνος νὰ συμβουλευθῇ μαντεῖον τόσον διαβόητον· ἀλλ' ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὅστις εἶχε φρονήματα περὶ Θεοσεβείας ὑψηλότερα τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ἔκαμε τὴν ἀκόλουθον ἀξιολογημένην ἀπάντησιν.—“ Διὰ τὴν ὧν Λαβίην, θέλεις νὰ συμβουλευθῶ τὸν Δία; Νὰ ἐρωτήσω αὐτὸν ἂν συμφέρῃ νὰ χάσω τὴν ζωὴν μᾶλλον παρὰ τὴν ἐλευθερίαν; ἂν ἡ ζωὴ ᾖ πραγματικὸν ἀγαθόν; Ἐντὸς ἡμῶν, ὦ Λαβίην, ἔχομεν μαντεῖον, τὸ ὁποῖον δύναται ν' ἀποκριθῇ εἰς ὅλας τὰς ἐρωτήσεις ταύτας. Τίποτε δὲν συμβαίνει ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ διαταγῆς. Ἄς μὴν ἀπαιτῶμεν παρ' αὐτοῦ νὰ μᾶς ἐπαναλέγῃ ὅσα ἐπὶ τῶν καρδιῶν μας ἀρκοῦντως ἐνεχάραξεν. Ἡ ἀλήθεια δὲν ἀπεσύρθη εἰς τὰς ἐρήμους ταύτας· δὲν εἶν' ἐγκεχαράγμένη ἐπὶ τῶν ἁμῶν τῆς Λιβύης. Ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ εἰς τὰς ἐναρέτους ψυχάς. Ὁ Θεὸς λαλεῖ πρὸς ἡμᾶς δι' ὅλων ὅσα βλέπομεν, δι' ὅλων ὅσα μᾶς περικυκλοῦσιν. Οἱ ἄστατοι, καὶ οἱ μὲ τὰς περιστάσεις συμμεταβαλλόμενοι, ἄς προστρέχωσιν εἰς τὰ μαντεῖα. Τὸ κατ' ἐμὲ, εἰς τὴν φύσιν εὐρίσκω πᾶν ὅ, τι δύναται νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πλέον σταθερὰν ἀπόφασιν. Ὁ δειλὸς, ὡς καὶ ὁ ἀνδρεῖος, δὲν ἐμπορεῖ νὰ διαφύγῃ τὸν θάνατον. Ὁ Ζεὺς οὐδὲν μᾶλλον δύναται νὰ μᾶς εἴπῃ.”

Τὰ μαντεῖα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὰ εἰς πᾶν ἄλλο μέρος, ἔπεσον εἰς ἀνυποληψίαν προϊόντος τοῦ χρόνου· αἱ προῤῥήσεις αὐτῶν ἐγελῶντο, καὶ ἐξηλέγχοντο ὡς εἶνε ἀμφίλογοι εἴτε ψευδεῖς· τελευταῖον δὲ, ὅτε τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐξηπλώθη εἰς τὰς Ῥωμαϊκάς ἐπαρχίας, ἐσίγησαν ὅλως διόλου.

Ἐνῷ τὰ μαντεῖα ἐξηκολούθουν νὰ ἐνεργῶσιν ὡς δημόσιοι καὶ ἀξιόπιστοι προφῆται, ὑπῆρχον ἐνταῦθα ἄλλα μέσα διάφορα τοῦ προβλέπειν τὸ μέλλον, καὶ τοῦ λαμβάνειν οἰωνοὺς ἀγαθῆς ἢ κακῆς τύχης. Ἐκ τούτων τὰ κυριώτερα ἦσαν σημεῖα τινὰ εἰς τὰ ἐντόσθια τῶν σφαγίων. Πρέπει δ' ἐνταῦθα νὰ ἐξηγήσωμεν τὸν τρόπον τοῦ θυσιάζειν. Ταῦροι, αἶγες, πρόβατα, περιστέραι, ἀλεκτρυόνες, καὶ ἄλλα ζῷα θυσιάζοντο εἰς τοὺς ἐγγχωρίους θεοὺς. Κάποτε προσεφέρετο ἑκατόμβη, ἥτοι ἑκατὸν ζῷα ἐσφάζοντο διαμῖα, ὥστε νὰ ἐξιλεώσῃ τὰς σκιάς ἢ τὰ ἀνήσυχτα πνεύματα τῶν τεθνηκότων. Ἐπεκράτει δὲ καὶ ἡ ἀλλόκοτος ἰδέα, ὅτι τὰ μέλλοντα νὰ θυσιασθῶσι ζῷα ἤθελον δείξουν σημεῖα εὐχαριστήσεως καθ' ἣν στιγμὴν ἤγοντο εἰς τοὺς βωμοὺς. ἂν οἱ θεοὶ, εἰς τοὺς ὁποίους προσεφέροντο, ἦσαν εὐηρεστημένοι μὲ τὴν προσφοράν. Παρουσιαζομένου ταύρου ἢ αἰγός, ὁ ἱερεὺς ἐσυρε μάχαιραν ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς οὐρᾶς· καὶ ἂν μὲν τὸ σφαγίον ἐταράσσεται εἰς τοῦτο, ἀπεβάλλετο ὡς μὴ εὐπρόσδεκτον· ἂν δ' ἔστανεν ἡσυχῶς εἰς τὸ θυσιαστήριον, τότε ἐνόμιζον ὅτι οἱ θεοὶ εὐηρεστοῦντο· ἀλλ' ἀπλῶς ἢ μὴ ἀντίστασις δὲν ἐλογίζετο ἱκανή, ἐκτὸς ἂν ἔδιδε καὶ τὴν συγκατάθεσιν αὐτοῦ διὰ νεύματος· πρὸς δοκιμασίαν δὲ ἂν ἤθελε νεύσειν, ἔχουνον ὕδωρ ἢ κριθὴν εἰς τὸ ὠτίον του· ὥστε κατ'

ἀλήθειαν ἦτο δύσκολον νὰ μὴ κλίνη τὸ ζῶον. Μετὰ τὸ σημεῖον τοῦτο, ἔχυνεν ὁ ἱερεὺς οἶνον, καὶ κάποτε ὀπώρας ἢ λίβανον, μεταξὺ τῶν κεράτων τοῦ σφαγίου, ἐπομένως δ' ἐρρίπτεν αὐτὸ κάτω καὶ τὸ ἐσφαξε. Μεγάλῃ ἐπιδεξιότητι ἐχρειάζετο εἰς τὸ ῥίπτειν κάτω καὶ σφάζειν τὸ θῦμα, καθότι ἂν διαμῖα δὲν ἐπιπτε καταγῆς, ἢ ἂν ἐκτύπα τοὺς πόδας ἢ ἐλάκτιζεν, ἢ ἐζήτει νὰ λυθῇ, ἢ ἂν τὸ αἷμα δὲν ἐρρεεν ἐλευθέρως, ἢ ἂν ἐφαίνετο ν' ἀποθνήσκῃ μὲ σφοδρὸν πόνον, ἐλογίζετο μὴ θεάρεστον· τούτων ἀπάντων θεωρουμένων ὡς ἀπαισίων οἰωνῶν. Εἰς τοὺς ἐπουρανίους θεοὺς ἐγίνοντο αἱ θυσίαι τὸ πρῶτ' περὶ ἀνατολᾶς ἡλίου· ἀλλ' εἰς τοὺς θεοὺς τοῦ ἄδου, περὶ ὧν ἐφαντάζοντο ὅτι ἐμίσουν τὸ ἡμερινὸν φῶς, ἐγίνοντο κατὰ τὸ μεσονύκτιον. Εἰς τινὰς καιροὺς εἶχον συνήθειαν νὰ χορεύσιν περὶ τῶν θυσιαστηρίων ἐνῷ ἐφαλλον τοὺς ἱεροὺς ὕμνους, οἵτινες συνίσταντο ἀπὸ τρία μέρη. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν μερῶν τούτων, στροφὴ καλούμενον, ἐφάλλετο ἐνῷ ἔστρεφον ἐξ ἀνατολῶν εἰς δυσμάς· τὸ ἄλλο, καλούμενον ἀντιστροφή, ἐνῷ ἐπέστρεφον ἀπὸ δυσμῶν εἰς ἀνατολᾶς· ἔπειτα δ' ἰστάμενοι ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἐφαλλον τὴν ἐπιφωδὴν.

Ἀφοῦ ἡ θυσία ἐτελείονεν, ὁ ἱερεὺς ἐλάμβανε τὸ μερίδιόν του, καὶ ἄλλο μερίδιον ἐδίδετο κατὰ χρῆος εἰς τοὺς ἄρχοντας· τὸ δὲ λοιπὸν συνήθως ἐκόμιζον εἰς τὴν οἰκίαν οἱ προσφέροντες, καλοτυχίαν τοῦτο νομίζοντες καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς υγείας συντεῖνον. Ἐνίοτε μερίδια ἐπέμποντο ὡς δῶρα εἰς ἀπόντας φίλους. Αἱ κυριώτεραι τῶν τοιούτων ἱεροπραξιῶν ἠκολούθουντο ἀπὸ εὐωχίας καὶ συμπόσιας, εἰς τὸ τέλος τῶν ὁποίων μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναὸν τοῦ Διὸς ἢ ἄλλου τινὸς θεοῦ ἐζέχεον σπονδὴν οἴνου.

Ἐκτὸς τῶν θυσιῶν, ὑπῆρχον ἄλλου εἶδους ἀφιερῶματα, προσφερόμενα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς θεοὺς αὐτῶν, εἴτε διὰ νὰ τοὺς ἐξιλεώσῃν ὠργισμένους ὄντας, εἴτε διὰ νὰ λάβωσι μέλλον τι ἀγαθόν, ἢ πρὸς εὐγνωμοσύνην διὰ παρελθούσας χάριτας. Ταῦτα συνίσταντο ἀπὸ στεφάνους, φορέματα, χρυσᾶ ποτήρια, ἢ ὅ, τι δὲποτε ἄλλο συντεῖνον πρὸς καλλωπισμὸν ἢ πλουτισμὸν τῶν ναῶν. Ὅποτε ἤλλαξε τις τὸ ἐπιτήδευμά του ἢ τὸν τρόπον τοῦ ζῆν, ἦτο συνήθεια ν' ἀφιερῶν τὰ εἰς αὐτὸ ἀνήκοντα ὄργανα, ὡς ἀνάμνησιν εὐγνωμόνιας τῆς θείας χάριτος καὶ προστασίας. Οὕτω, ὁ αἰεὺς ἀφιέρωνε τὰ δίκτυά του εἰς τὰς νύμφας τῆς θαλάσσης· οἱ ποιμένες ἐκρέμαζον αὐλοὺς εἰς τὸν Πᾶνα ἢ ἄλλον τινὰ τῶν ἀγροτικῶν θεῶν, καὶ δέσποινα, ὑπὸ τοῦ γήρατος κατεφθαρμένα, ἀφιέρωνεν εἰς τὴν Ἀφροδίτην τὸ κάτοπτρον αὐτῆς.

Ἡ σπλαγχνοσκοπία ἦτο σπουδαιότατη τέχνη, ἀπαιτοῦσα τὴν μεγίστην προσοχὴν ἐκ μέρους τῶν αὐτῇ ἐπαγγελλομένων. Ἄν ἐφαίνετο νόσημά τι, ἢ βλάβη, ἢ ἄχρεια, εἰς τὰ ἐντόσθια, ἂν τὸ ἦπαρ ἦτο ξηρόν, ἢ ἂν ἡ καρδιά ἐπαλλεν, ἢ ἦτο συνεσταλμένη, ἐνομίζετο ἀπαίσιος ἡ θυσία, καὶ κακὴ τύχη ἐμελλε νὰ παρακολουθῇ τὴν προταθεῖσαν ἐπιχείρησιν· ἂν ἡ χολὴ ἦτο

1841.

μεγάλη καὶ ἔτοιμος νὰ διαρρήγῃ, ἐμελλον νὰ συμβῶσιν αἱματώδεις πόλεμοι καὶ μάχαι. Ὁ Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου προεβλέθη, ἐπεὶδὴ τὸ ἦπαρ τοῦ σφαγίου δὲν εἶχε λοβούς. Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὁ Πύρρος ἐφονεύθη εἰς τὸ Ἄργος, ὁ Θάνατος αὐτοῦ προεγνώσθη ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν θυμάτων, αἵτινες, ἀποκοπεῖσθαι, ἔκειντο γλείφουσαι τὸ ἰδίον των αἷμα. Ἦτο προσέτι ἀπαίσιος οἰωνός, ὅτε τὸ πῦρ, εἰς τὸ θῦμα ὑφαπτόμενον, δὲν ἀνέβαινε γαληνῶς καὶ κατ' εὐθείαν, ἢ ὅτε ὁ καπνὸς περιεστρέφετο καὶ ἐξηπλοῦτο. Ἐγίνοντο δὲ καὶ μαντεῖαι δι' ὄνειροπολήσεως. Οἱ αὐτὴν ἐπαγγελλόμενοι ἐπιπτον κατ' ἀρέσκειαν εἰς ἔκστασιν, εἰς τὸ διάστημα τῆς ὁποίας προσπειοῦντο ὅτι ἐπεσκέπτοντο ἐν πνεύματι τὰς ἐπουρανίους χώρας, ὅθεν ἐπέστρεφον μὲ ὑπερφυσικὰς γνώσεις. Ἐν Ἀθήναις ὄνειροπόλος ἐξ ἐπαγγέλματος διετηρεῖτο μὲ δημόσιον δαπάνην.

Ἡ οἰωνομαντεία ἢ οἰωνοσκοπία, ἥτις ἐδόχου τὸ προλέγειν τὰ μέλλοντα διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν κινήματων καὶ κραυγῶν τῶν πτηνῶν, ἦτο δεισιδαιμονία παμπάλαιος. Παρατηρεῖτο ὅτι ὥρας τινὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ εἶδη τινὰ τῶν ζώων τούτων ἐγίνοντο ἄφαντα, καὶ πάλιν ἐπέστρεφον, κατὰ τρόπον ἐπίσης μυστηριώδη καὶ ἀκατανόητον, εἰς τὰς συνήθεις των διατριβάς. Τὴν σήμερον γνωρίζομεν ὅτι αἱ τοιαῦται ἀποδημίαι προέρχονται ἀπὸ φυσικωτάτης αἰτίας—τὴν ἐμφυτον ὁρμὴν τῶν πτηνῶν νὰ ζητῶσι κλίμα σύμφωνον μὲ τὰς χρεῖας των. Ἀλλὰ δὲν ἦτον ἰδιον τῆς Ἑλληνικῆς ἢ τῆς Ῥωμαϊκῆς φιλοσοφίας ν' ἀποδίδουσιν ὁποιοιδήποτε συμβεβηκὸς εἰς τὰς σύνεγγυς φυσικὰς αἰτίας· τὸ νόημα παντὸς πράγματος ἐζητεῖτο εἰς τὰ ὑπερφυσικά. Ἡ περιοδική λοιπὸν φυγὴ καὶ πρόσκαιρος ἀπουσία τῶν πτηνῶν ἦτο φαινόμενον, τὰ μέγιστα συντεῖνον εἰς τὸ νὰ περιβάλλῃ αὐτὰ μὲ ὑπερφυσικὸν χαρακτῆρα. Ὅποτε, προσεγγίζοντος τοῦ χειμῶνος, ἀπεδήμουν τὰ πτηνὰ ὥστε νὰ ζητήσωσι θερμότερον οὐρανόν, ἐπιστεύετο ὅτι ἀνεχώρουν ἀπὸ τὴν γῆνιν ἡμῶν σφαῖραν, καὶ ἐπεσκέπτοντο τὰ ἐπουράνια, ἐκεῖ μετὰ τῶν θεῶν συγκοινωνοῦντα, καὶ λαμβάνοντα παρ' αὐτῶν γνῶσιν τοῦ μέλλοντος. Ἐπειδὴ ὅμως τὰ πτηνὰ δὲν ἠδύναντο νὰ φανερῶσιν τίποτε διὰ γλώσσης, ἦτο συνήθεια νὰ παρατηρῶσι τὸ πέταγμά των, καὶ προσέτι νὰ τὰ φονεύσιν, χάριν τοῦ οἰωνισμοῦ. Ἐὰν ἀετὸς τις ἱπτάμενος περιεστρέφετο, ἢ ἐπέτα πρὸς τὰ ἄνω, ἢ ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἢ ἂν κοπάδιον μικροτέρων πτηνῶν ἀνεπαύετο ἐπὶ τινος ἱεροῦ, ἢ ἐπέτα κατὰ τρόπον ἢ διεύθυνσιν ἰδιαιτέραν, ἀγαθόν τι ἢ κακὸν προεμνηστεύετο. Ὑπῆρχον αἵασι καὶ ἀπαίσια ὀρνίθια. Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Πλίνιος, δύο μεγάλοι ἄνδρες τῆς ἀρχαιότητος, ἐνόμιζον τοὺς γύπας ἀπαισιωτάτους, ἐπεὶδὴ γενικῶς ἐφαίνοντο πρὸ μεγάλων σφαγῶν. Αἱ γλαυκὲς ὡς ἐπιτοπλεῖστον ἐλογίζοντο ἀπαίσια πτηνὰ, ἀλλ' ἐν Ἀθήναις προεμνηστεύον ἐπιτυχίαν καὶ νίκην, καθὼς ἱερὰ τῆς Ἀθηνᾶς, θεᾶς προστατίδος τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης. Ἡ περιστέρᾳ ἐνομιζέτο αἰσία· ὡσαύτως καὶ ὁ κύκνος, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ναύτας, ὧν

εὐδίας οἰωνός. Οἱ κόρακες ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος τὴν δύναμιν τοῦ προμηνύειν τὸ μέλλον. Ὅταν ἐφαίνοντο περίξ στρατεύματος, ἦτο κακὸς οἰωνός· ἂν ἤρχοντο κρῶζοντες ἐκ δεξιῶν, ἦτον ἀρκετὰ καλὸς οἰωνός· ἂν δ' ἐξ εὐωνύμων, ἦτο κακίστος· κίσσα βύζουσα ἦτον ἀπαίσιος οἰωνός. Ὅτε ὁ Ἀλέξανδρος ἐμβῆκεν εἰς τὴν Βαβυλῶνα, καὶ ὁ Κικέρων ἐξέφυγεν ἀπὸ τὸν Ἀντώνιον, προεμνηστεύον τὸν Θάνατον αὐτῶν ὁ κρωγμὸς τῶν κοράκων. Ὁ Πλίνιος βεβαιώνει ὅτι οἱ χεῖριστοι οἰωνοὶ ἐδίδοντο ἀπὸ τὰ πτηνὰ ταῦτα, ὅποτε ἔκαμνον εἰδὸς τι κροτοδορύβου εἰς τοὺς λάρυγγας των, ὡς νὰ ἐπνίγοντο. Οἱ ἀλεκτρυόνες ἐλογίζοντο παρομοίως προφητικοί, ἐξαιρέτως εἰς τὰ τοῦ πολέμου, διότι ἦσαν ἱεροὶ τοῦ Ἀρεως, καὶ συνήθως ἐδυσαίχοντο εἰς αὐτὸν, καὶ εἰκονίζοντο μετ' αὐτοῦ. Ἡ κραυγὴ τῶν ἀλεκτρυόνων ἦτον αἰσιος οἰωνός, καὶ προεμνηστεύον τὴν κατὰ τῶν Περσῶν νίκην τοῦ Θεμιστοκλέους· εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὁποίας ἐσύστησεν ἐτήσιον ἑορτήν, ἥτις ἐτελεῖτο μὲ ἀλεκτρυομαχίας εἰς τὸ θέατρον. Ἀν θήλεια ὄρνις ἠκούετο κρῶζουσα, ἐλογίζετο φοβερώτατος οἰωνός.

Ἀναρίθμητοι ἦσαν αἱ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων δεισιδαιμονίαι. Μέλισσαι, μύρμηκες, καὶ διάφορα ἔρπετα καὶ κτήνη, εἶχον τὴν δύναμιν τοῦ προμηνύειν ἀγαθὴν ἢ κακὴν τύχην. Πρὸ τῆς ἥττης τοῦ Πομπηίου σμῆνος μελισσῶν ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ. Οὗτος ἦτο τρομερὸς οἰωνός. Πλὴν δὲν ἦσαν αἱ μέλισσαι ἀποφράδες εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις. Εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Πλάτωνος, βρέφους ἔτι ἐσπαργανωμένου, ἐκάθισαν μέλισσαι, καὶ προσεῖπαν οἱ οἰωνοσκόποι ὅτι ἐμελλε νὰ κατασταθῇ περίφημος διὰ τὴν ἡδύτητα τοῦ λόγου καὶ τὴν μαγευτικὴν εὐγλωττίαν του. Τὸν Θάνατον τοῦ Κίμωνος προεδήλωσε σμῆνος μυρμηκῶν, οἵτινες, κατὰ τινα θυσίαν, συνεσωρεύθησαν τριγύρω εἰς τὸν μέγαν δάκτυλον τοῦ ποδὸς του. Οἱ φρῶνοι ἐλογίζοντο οἰωνοὶ αἰσίοι. Οἱ ὄφεις παρομοίως ἐκρίνοντο οἰωνιστικοί, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὸν δράκοντα τὸν εἰς τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου μνημονευόμενον, ὅστις κατέφαγε νεοττίαν ἐννέα στρουθίων, προμηνύων διὰ τούτου, ὡς διερμηνεύθη, ὅτι ἡ πολιορκία τῆς Τρωάδος ἐμελλε νὰ διαρκέσῃ ἐννέα ὁλόκληρα ἔτη. Ἀτυχεστάτον ἐνομιζέτο νὰ συναπαντήσῃ τις ἄρκτον. Ὅποτε δὲ λαγῶδες ἐφαίνετο εἰς στρατεύμα ἐν καιρῷ πολέμου, ἐσήμαινεν ἥτταν καὶ φυγὴν τὴν κατατροπὴν τοῦ στρατεύματος τοῦ Ξέρξου προεμνηστεύετο λαγῶδες.

Τὰ φαινόμενα τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῶν πλανητικῶν σωμάτων ἦσαν παρομοίως γόνιμος πηγὴ δεισιδαιμονικῆς ἀπάτης. Κομῆται καὶ ἐκλείψεις προεμνηστεύον μέγαλα δημόσια δυστυχήματα, καθότι γενικῶς ἐπιστεῦετο ὅτι ἦσαν ἰδιαίτερα σημεῖα ὑπὸ τῶν θεῶν γινόμενα, προσεγγιζούσας ταραχὰς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα πανταποιοῦντα. Νικίαν, τὸν Ἀθηναῖον στρατηγόν, δαπανώμενον ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν περικυκλωμένον, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξορύβησεν καὶ ἐξέστησεν ἡ ἐκλείψις τῆς σελήνης, ὥστε διέταξε τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα,

καὶ οὕτω μετὰ πολυαρίθμου στρατοῦ εὐκόλως ὑπέπεσεν εἰς τὴν ῥομφαίαν τῶν πολεμίων. Ἡ ἀστραπὴ καὶ ἡ βροντὴ ἦσαν αἰσiai ἢ ἀπαίσiai κατὰ τὸ σημεῖον ὅθεν προήρχοντο. Ἄν ἐβλέποντο ἢ ἠκούοντο ἐκ δεξιῶν, ἐπιστεῦετο ὅτι ἦσαν ἀγαθοὶ οἰωνοί· ἂν δ' ἐξ εὐωνύμων, τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ ἡ ἀστραπὴ καὶ ἡ παρακολουθοῦσα βροντὴ ἐνομίζοντο ὡς ἐκ τοῦ Διὸς προερχόμεναι, καὶ ἦσαν τὰ πλέον φοβερά τεκμήρια τῆς ἀρεσκείας ἢ δυσαρρεσκείας του. Κοινὴ πίστις ἐπεκράτει, ὅτι ὁ ἐκ τῆς ἀστραπῆς κίνδυνος ἡδύνατο ν' ἀποτραπῇ διὰ τοῦ σφύριγματος ἢ σφυρίσματος. Ὅσακις ἤρχιζον βρονταί, οἱ Ἀθηναῖοι ἐσφύριζον. Εἰς τὴν Ῥώμην τόποι κεραυνόπληκτοι ἐτιμῶντο ὡς ἱεροί, καὶ ἦσαν περικεκλησμένοι καὶ ἐμποδισμένοι ἀπὸ κοινὴν χρῆσιν. Ἄνεμος δὲν ἐπνεεν, ὅστις νὰ μὴ ἀποδοθῇ εἰς τὸν Αἰόλον· μετέωρον δὲν ἐφαίνετο εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸ ὅποιον νὰ μὴ φαντάζωνται ὡς δυστυχίαν ἢ εὐτυχίαν προμηνῦν. Ὅποτε δύο μετέωρα ἐφαίνοντο συγχρόνως, ἦσαν λαμπάδες κρατούμεναι ὑπὸ τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύκου, εἰς τὸν ναυτὴν δεικνύουσαι τὸν πρὸς τὸν λιμένα δρόμον, καὶ αἰθρίαν προδηλοῦσαι· ἀλλ' ἐάν καὶ τρίτον μετέωρον συνέβαινε νὰ ἐμφανισθῇ, ἦτον ἡ Ἑλὲν με πύρινον βέλος ἀποδιώκουσα τὸν Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, καὶ τρικυμία, ναυαγία, καὶ συμφοραὶ προεμνύοντο. Ὅπου ἡ δεισιδαιμονία τόσον ἔσχευεν, οἱ σεισμοὶ κατὰ φυσικὸν λόγον προεμνύον μεγάλα ἐθνικὰ δεινά. Αἱ κινήσεις αὐταὶ τῆς γῆς, ἐξ ἀπλῶν φυσικῶν αἰτίων προερχόμεναι, ἀπεδίδοντο εἰς τὸν Ποσειδῶνα, καὶ πρὸς ἀποτροπὴν τῆς μανίας του τρανοὶ καὶ πληρέστατοι παιᾶνες εἰς αὐτὸν ἐψάλλοντο. Ὅποτε ἡ γῆ διεσχίζετο καὶ ἠνοίγετο ὑπὸ σεισμῶν, οἱ φόβοι τοῦ λαοῦ, τῆς πρώτης ὡς καὶ τῆς ἐσχάτης τάξεως, ὑπερέβαινον πᾶν ὄριον, καὶ τόσον παρωξυσμένην ἐφαντάζοντο τὴν καταχθόνιον θεότητα, ὥστε μόνον αἱ βαρυτιμότεραι προσφοραὶ εἰς τὸ χάσμα ῥιπτόμεναι ἤρχοντο νὰ ἐξιλεώσωσι τὴν ὀργὴν αὐτῆς. Οὕτω, Μίδας, ὁ βασιλεὺς τῆς Φρυγίας, ἐῤῥίφε ποτε πολυτίμους πέτρας, καὶ προσέτι τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, εἰς χάσμα ὑπὸ σεισμοῦ γεγόμενον· ὅτε δὲ κόλπος τις ἠνοίξεν ἐκ παρομοίας αἰτίας εἰς τὴν Ῥώμην, ὁ Κούρτιος ἐπήδησεν εἰς αὐτὸν ἐφιππος, ὡς ἐκούσιον θῦμα εἰς τὸν Ποσειδῶνα, ὅστις καὶ ὑπετέθη τὰ μέγιστα με τὴν προσφορὰν εὐαρεστηθεὶς, καθότι ὁ κόλπος, πάραυτα συγκλεισθεὶς, κατεῤῥόφησε τὸν ἡρώϊκον ἄνδρα. Εἰς τὰς δεισιδαιμονικὰς ταύτας πίστεis καὶ παρατηρήσεις βλέπομεν ἐλεεινὸν δειγμα τῶν μυριῶν, εἰς τὰς ὁποίας καὶ οἱ ἐξευγενισμένοι λαοὶ ὑποπίπτουσιν, ὅπταν τοὺς νόμους τῆς φύσεως ἀγνοῶσι.

Ἔπεται ἡ συνέχεια.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑ ΤΩΝ ΙΕΡΑΚΩΝ ΚΥΝΗΓΕΣΙΑΣ.

ΙΕΡΑΚΑΡΗΣ, ἡ Ἱερακάρης, ὀνομάζεται ὅστις ἀσχολεῖται νὰ ἀγρεύῃ ἱέρακας, γύπας, ἀετοὺς, καὶ ἄλλα παρόμοια σαρκοβόρα ὄρνεα. Ὁ Βελώνιος ἱστορεῖ καὶ τὸν τρόπον κατὰ τὸν ὁποῖον ἀγρεύονται εἰς τὴν Κρήτην, καὶ τὰς δυσκολίας τῆς ἀγρας, διότι φωλεύουν, ὅχι εἰς δένδρα, ὡς τὰ λοιπὰ ὄρνεα, ἀλλ' εἰς πέτρας καὶ σχισμάς βουνῶν ἀπροσίτους, ὡς τὸ παρετήρησε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ὅστις λέγει, “Ὁ δὲ γυψ νεοττεύει μὲν ἐπὶ πέτραις ἀπροσβάτοις· διὸ σπάνιον ἰδεῖν νεοττεῖαν γυπὸς καὶ νεοττούς·—ἐν ἀποτόμοις δὲ—καὶ ὁ ἱέραξ νεοττεύει.” καὶ διὰ τοῦτο ἠπατήθη ὁ Ἡρόδοτος, νομίσας, ὅτι οἱ γυπες δὲν ἦσαν ἐγχώριοι τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' ἤρχοντο ἀπ' ἄλλην χώραν ἄδηλον.

Περὶ δὲ τοῦ ἔθους νὰ κυνηγῶσιν οἱ ἄνθρωποι ἄλλα διάφορα ὀρνίθια με τὴν βοήθειαν καὶ συνέργειαν τῶν ἱεράκων, μανθάνομεν ἀπὸ τὸν αὐτὸν Ἀριστοτέλην, ὅτι παρόμοιον τι ἐγίνετο εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Θράκης· “Θηρεύουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ ὀρνίθια κοινῇ. Οἱ μὲν γὰρ ἔχοντες ξύλα σοβοῦσι τὸν κάλαμον καὶ τὴν ὕλην, ἵνα ἐκπέτνυνται τὰ ὀρνίθια· οἱ δὲ ἱεράκες ἄνωθεν ὑπερφαινόμενοι καταδιώκουσι· ταῦτα δὲ φοβούμενα κάτω πέττει πάλιν πρὸς τὴν γῆν· οἱ δ' ἄνθρωποι τύπτοντες τοὺς ξύλους λαμβάνουσι, κ.τ.λ.” Τὸ ἔθος τοῦτο δὲν ἦτο χρηστὸν εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ τὸ γινόμενον εἰς τὴν Θράκην εἰκόνιζεν ἀτελῶς τὴν μέλλουσαν ἐπεῖτα νὰ τελειωθῇ τέχνην τῆς διὰ τῶν ἱεράκων ἀγρας. Πρῶτον εἰς τὴν Ἰνδοίαν ἐφάνη, ὅπου πιθανὸν ὅτι καὶ ἐτελειώθη, ἐπεὶ παρὰ τοὺς ἱεράκας ἐλάμβαναν καὶ ἄλλα ὄρνεα συγγενῇ ἢ παρόμοια, τὰ ἀνέτρεφαν καὶ τὰ ἐδίδασκαν εἰς ἀγρὰν ὅχι μόνον ὀρνιθίων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ζώων, ὡς ἱστόρησεν ὁ Κτησίας, καὶ ἀπὸ τὸν Κτησίαν λαβὼν ὁ Αἰλιανός. Ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς λαβόντες οἱ Ἀραβες τὴν τέχνην, τὴν ἐξήσκησαν ἐπιπλέον, καὶ τὴν ἐπαράδωκαν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους, οἱ ὁποῖοι ὅμως εἶχαν τὴν γνωρίσειν ἀρχήτερα καὶ ἀπὸ τοὺς δορικτήτορας τῆς Γαλλίας Φράγκους. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἤδη τῆς πέμπτης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἀπέσπασαν τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τοὺς Ῥωμαίους οἱ Φράγκοι, καὶ καθεξῆς ὅλον τὸν μεσαιῶνα, φαίνεται μάλιστα ἡ χρῆσις τῆς διὰ τῶν ἱεράκων κυνηγείας, ὅχι ὅμως ὡς κοινὸν τοῦ καθενὸς ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ μόνον τῶν δορικτητόρων ἰδία τέρψις καὶ παράσημον τῆς εὐγενείας των ἐξαίρετον. Παρὰ τοὺς κοσμικοὺς Τιμαριώτας, εἰς κἀνέν' ἄλλον δὲ ἐσυγχωρεῖτο νὰ τρέφῃ καὶ νὰ μεταχειρίζεται ἱέρακας εἰς κυνηγείαν πλὴν εἰς τοὺς ἐπισκόπους, ἢ μοναστηρίων ἡγουμένους, τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὡς τοὺς ἐσυγχωρήθη νὰ καταπλουτίσωσι καὶ τὰ ἐπισκοπεῖα καὶ τὰ μοναστήρια με τὰ κτήματα τῶν δουλωμένων Γάλλων, καὶ νὰ κατασταθῶσιν ἐξ αὐτῶν πολλοὶ αὐτόνομοι ὡς οἱ δορικτήτορες καὶ τύραννοι τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους. Ἡ τόση τῶν ἀγρίων Φράγκων πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς εὐνοια εἶχε δύο αἰτίας· νεοκατήχητοι ἀπὸ τούτους εἰς

Ο ΚΑΚΟΣ ὁμοιάζει τὸν τυφλόν· ὡς οὗτος δὲν ὀφείλει ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἀλλ' ὁμοίως προσκόπτει, ἀνατρέπει, ἢ συντρίβει ὅ,τι ἐγγίξῃ, ὡς νὰ ἦτο καὶ εἰς νύκτα, παρόμοια καὶ ὁ κακὸς κατὰ μεταχειρίζεται τὰς εὐτυχίας τοῦ κόσμου, ἐπεὶ δὲ στερεῖται τὸ φῶς τῆς ἀρετῆς.—ΚΟΡΑΗΣ.